

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПЕРСОНАЛ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ»

Серажим Ігор Русланович,

аспірант кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено питанням визначення обсягу та змісту поняття «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» як сукупності осіб, які виконують професійні обов'язки у всіх структурних підрозділах відповідних органів. Проаналізовано співвідношення основних термінів, які є узагальнюючими для визначення кола співробітників кримінально-виконавчої (пенітенціарної) системи, зокрема «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України», «персонал органів та установ виконання покарань», «особовий склад», «адміністрація». Встановлено відмінності між поняттями «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» й «персонал органів та установ виконання покарань» та визначено, що остання дефініція має більш звужене розуміння. Визначено, що поняття «особовий склад» не є синонімом категорії «персонал», оскільки не охоплює усю різноманітність персоналу відповідного органу. На основі цього зроблено висновок про те, що під персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України слід розуміти осіб рядового і начальницького складу, спеціалістів, які не мають спеціальних звань, інших працівників, які працюють за трудовими договорами в органах та установах виконання покарань, воєнізованих формуваннях, закладах освіти, закладах охорони здоров'я, підприємствах установ виконання покарань, інших підприємствах, установах та організаціях, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України. Відповідно до встановленого законодавством статусу та функцій Державної кримінально-виконавчої служби України визначено структуру персоналу відповідних органів й установ, що включає: персонал органів виконання покарань, персонал установ виконання покарань, персонал державних установ, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України, особовий склад територіальних (міжрегіональних) воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України, персонал закладів освіти, персонал закладів охорони здоров'я, персонал державних підприємств Державної кримінально-виконавчої служби України.

Ключові слова: пенітенціарна система, Державна кримінально-виконавча служба України, персонал Державної кримінально-виконавчої служби України, персонал органів та установ виконання покарань.

Serazhym Ihor. To the definition of the term "personnel of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine"

The article is devoted to determining the scope and content of the concept of "personnel of the State Criminal-Executive Service of Ukraine" as a set of persons performing professional duties in all structural units of the relevant bodies. The ratio of basic terms, which are generalizing for determining the circle of employees of the criminal-executive (penitentiary) system, in particular "personnel of the State Criminal-Executive Service of Ukraine", "personnel of bodies and institutions of execution of punishments", "staff", "administration" is analyzed. The differences between the concepts of "personnel of the State Criminal-Executive Service of Ukraine" and "personnel of bodies and institutions of execution of punishments" have been established and it has been determined that the latter definition has a narrower understanding. It is determined that the concept of "staff" is not synonymous with the category "personnel",

since it does not cover all the diversity of the personnel of the relevant body. On the basis of this, it was concluded that the personnel of the State Criminal-Executive Service of Ukraine should be understood as individuals of ordinary and superior personnel, specialists who do not have special titles, other employees working under employment contracts in bodies and institutions of execution of punishments, paramilitary formations, educational institutions, health care institutions, enterprises of penitentiary institutions, other enterprises, institutions and organizations created to ensure the fulfillment of the tasks of the State Criminal-Executive Service of Ukraine. According to the status and functions of the State Criminal-Executive Service of Ukraine established by law, the structure of the personnel of the relevant bodies and institutions is determined. The structure includes the following personnel groups: personnel of penitentiary authorities, personnel of penitentiary institutions, personnel of state institutions created to ensure the fulfillment of the tasks of the State Criminal-Executive Service of Ukraine, personnel of territorial (interregional) paramilitaries of the State Criminal-Executive Service of Ukraine, personnel of educational institutions, personnel of health care institutions, personnel of state enterprises of the State Criminal-Executive Service of Ukraine.

Key words: *penitentiary system, State Criminal-Executive Service of Ukraine, personnel of the State Criminal-Executive Service of Ukraine, personnel of the of bodies and institutions of execution of punishments.*

Постановка проблеми. Результативність реформування вітчизняної кримінально-виконавчої системи значною мірою залежить від її кадрового забезпечення. Саме розвиток та вдосконалення кадрового потенціалу Державної кримінально-виконавчої служби України є неодмінною умовою та важливим резервом підвищення ефективності як кримінально-виконавчої системи в цілому, так і її окремих інституцій.

Водночас у правовій науці не досягнуто єдності поглядів щодо понятійного апарату окресленої проблематики, відсутні комплексні дослідження правових та організаційних засад функціонування персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України в сучасних умовах, незважаючи на їх важливе наукове та прикладне значення [1, с. 76].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам кадрового забезпечення Державної кримінально-виконавчої служби України приділено уваги в роботах Є.Ю. Бараша, І.Г. Богатирьова, О.Г. Бондарчука, А.О. Галая, В.М. Дрьоміна, С.В. Зливко, О.Г. Колба, А.Є. Круглової, В.С. Медведєва, М.С. Пузирьова, М.М. Ребкало, А.Х. Степанюка, В.О. Човгана, Д.В. Ягунова, І.С. Яковець, М.М. Яцишина та інших дослідників.

З огляду на відсутність єдності думок щодо окремих аспектів понятійно-категоріального апарату досліджуваної сфери відповідна тематика потребує подальшого вивчення й удосконалення.

Метою статті є визначення поняття персоналу Державної кримінально- вико-

навчої служби України та дослідження його внутрішньої структури шляхом визначення його окремих категорій.

Виклад основного матеріалу. Необхідною передумовою успішного вирішення завдань досліджень, спрямованих на пошук шляхів підвищення ефективності функціонування вітчизняної пенітенціарної системи та її кадрової складової частини, є визначення обсягу та змісту поняття «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України», аналіз структури персоналу таких органів та установ й здійснення його класифікації відповідно до встановленого законодавством статусу і функцій, що ним виконуються.

Перш за все, слід визначитися з понятійним апаратом окресленої проблематики, оскільки в законодавстві, в юридичній літературі та у повсякденному професійному юридичному спілкуванні традиційно використовуються різні терміни, які є узагальнюючими для визначення кола співробітників кримінально-виконавчої (пенітенціарної) системи: «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України», «персонал органів та установ виконання покарань», «адміністрація», «особовий склад» тощо.

Найчастіше вживаними є терміни «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» та «персонал органів та установ виконання покарань».

Сам термін «персонал» походить від латинських «*persona*» – особа, «*personalis*» – особистий. У найзагальнішому вигляді термін «персонал» розглядається

як колектив працівників якої-небудь установи, підприємства, організації [2, с. 21].

Такий термін знайшов певне відображення і на законодавчому рівні. Так, у Законі України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [3] окремий третій розділ (ст. ст. 14-17) присвячено правовому регулюванню діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Сам Закон не містить дефініції такого персоналу, проте у ст. 14 Закону зазначається, що до цієї категорії належать особи рядового і начальницького складу, спеціалісти, які не мають спеціальних звань, та інші працівники, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України. Тобто законодавець, не роз'яснюючи сутності цього поняття, йде шляхом перерахування окремих категорій осіб, які у сукупності й становлять персонал органів та установ кримінально-виконавчої системи.

Термін «персонал» згадується в Законі України «Про пробацію» [4]. Згідно зі ст. 2 цього Закону персоналом органу пробації є працівники, які відповідно до повноважень, визначених цим Законом та іншими законами України, виконують завдання пробації.

Крім того, чинний Кримінально-виконавчий кодекс України [5] оперує поняттями «персонал» (ст. ст. 9, 94, 102), «персонал колоній» (ст. ст. 104, 106, 107), «персонал органів та установ виконання покарань» (ст. 123, п. 5 Прикінцевих положень).

Словосполучення «персонал установ виконання покарань» використовується й майже у всіх розділах Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 р. № 2823/5 [6].

Поняття «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України» й «персонал органів та установ виконання покарань» часто використовуються як синоніми. Однак аналіз положень ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу України не дозволяє їх ототожнювати.

До органів виконання покарань належать центральний орган виконавчої влади,

що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальні органи управління, кримінально-виконавча інспекція, до установ виконання покарань – арештні доми, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії), слідчі ізолятори.

Між тим структура Державної кримінально-виконавчої служби України не вичерпується лише органами та установами виконання покарань й включає в себе, згідно зі ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», також воєнізовані формування, заклади освіти, заклади охорони здоров'я, підприємства установ виконання покарань, інші підприємства, установи, організації, створені для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Таким чином, поняття «персонал органів та установ виконання покарань» є більш вузьким порівняно з дефініцією «персонал Державної кримінально-виконавчої служби України». При цьому, звичайно, персонал органів та установ виконання покарань дійсно становить ядро персоналу служби в цілому.

Нерідко в юридичній літературі та законодавстві застосовується термін «особовий склад», який, як уявляється, не є синонімом поняття «персонал». Слід в цілому погодитись з думкою вчених, що така дефініція найчастіше застосовується для позначення співробітників силових структур – Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Національної гвардії України, інших передбачених законом воєнізованих формувань [1, с. 77].

Такий підхід до розуміння поняття «особовий склад» в цілому корелюється з положеннями відомчих нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України. Так, визначення поняття «особовий склад» міститься у Положенні про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 06.02.2017 р. № 292/5 [7]. Відповідно до п. 3 Розділу I Положення особовим

складом є особи рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Виходячи із цього визначення, поняття «особовий склад» є більш вузьким, ніж поняття «персонал», оскільки останнє включає в себе не лише осіб рядового і начальницького складу, а й спеціалістів, які не мають спеціальних звань, а також інших осіб, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України.

На законодавчому рівні та у відомчих нормативно-правових актах у низці випадків вживається й термін «адміністрація», який, як слушно зазначається фахівцями, не має чіткого нормативно визначення [8, с. 117]. Зокрема, про адміністрацію органів та установ виконання покарань йдеться у низці статей Кримінально-виконавчого кодексу України та Правилах внутрішнього розпорядку установ виконання покарань. Саме термін «адміністрація установи виконання покарань» покладено в основу формулювання диспозицій ст. 391 Кримінального кодексу України (злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань) та ст. 392 Кримінального кодексу України (дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань).

При визначенні терміна «адміністрація» можна скористатися правовими позиціями, викладеними у п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі» [9]. Визначаючи особливості кримінальної відповідальності за напад на адміністрацію, Пленум під цим поняттям розуміє посадових осіб, які користуються правом застосування заходів заохочення і стягнення щодо засуджених, а також чергових помічників начальників колоній та інших осіб начальницького складу, військовослужбовців військ внутрішньої та конвойної охорони, які несуть службу щодо охорони і нагляду, осіб, які здійснюють у місцях позбавлення волі медичне обслуговування, культурно-освітню роботу, загальноосвітнє та професійно-технічне навчання засуджених, адміністративний та інженерно-технічний персонал установ виконання покарань.

Виходячи з цієї позиції, термін «адміністрація» є в цілому наближеним до терміна «персонал органів та установ виконання покарань».

У підсумку під персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України слід розуміти сукупність усіх осіб, які виконують професійні обов'язки в усіх структурних підрозділах цієї служби. Виходячи з положень ст. ст. 6, 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», персоналом є особи рядового і начальницького складу, спеціалісти, які не мають спеціальних звань, інші працівники, які працюють за трудовими договорами в органах та установах виконання покарань, воєнізованих формуваннях, закладах освіти, закладах охорони здоров'я, підприємствах установ виконання покарань, інших підприємствах, установах та організаціях, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Фахівцями слушно зазначається, що як і будь-яка упорядкована сукупність, персонал Державної кримінально-виконавчої служби України має власну структуру, що обумовлена особливостями організаційної побудови та функціонування цієї державної інституції [10, с. 296].

Уявляється, що виокремлення внутрішньої структури персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та виділення окремих груп персоналу повинно будуватися перш за все на положеннях ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», з урахуванням системи органів та установ виконання покарань й інших підрозділів служби.

Залежно від правового статусу, характеру та обсягу службових повноважень, обов'язків та виконуваних функцій серед персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України виділяються: 1) особи рядового і начальницького складу (тобто особовий склад) – ядро персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України; 2) спеціалісти Державної кримінально-виконавчої служби України, які не мають спеціальних звань. На таку категорію персоналу поширюється дія Закону України «Про державну службу» [11]; 3) співробітники, які працюють за

трудовими договорами. Трудові відносини працівників кримінально-виконавчої служби регулюються законодавством про працю та укладеними трудовими договорами (контрактами).

Структура персоналу обумовлюється також внутрішньою структурою Державної кримінально-виконавчої служби України, яка визначається виходячи з положень Розділу II Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та Глави 3 Кримінально-виконавчого кодексу України.

Виходячи з внутрішньої структури служби, до її персоналу належить:

1. *Персонал органів виконання покарань* – працівники центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції.

На цей час функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань покладено на Міністерство юстиції України. Відповідно, *персоналом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань*, є співробітники структурних підрозділів центрального апарату Міністерства юстиції України, зокрема Управління пенітенціарних інспекцій та створених у її складі відділу пенітенціарного інспектування та відділу організаційного забезпечення пенітенціарних інспекцій, відділу з роботи з системою Державної кримінально-виконавчої служби України.

У свою чергу, до *персоналу територіальних органів управління* належить персонал Департаменту з питань виконання покарань як міжрегіонального територіального органу Міністерства юстиції України та міжрегіональних територіальних органів з питань виконання кримінальних покарань.

2. *Персонал установ виконання покарань*: арештних домів; кримінально-виконавчих установ: відкритого типу – виправних центрів та закритого типу – виправних колоній мінімального, середнього та максимального рівнів безпеки; спеціальних виховних установ – виховних колоній; слідчих ізоляторів.

3. *Персонал державних установ, створених для забезпечення виконання завдань*

Державної кримінально-виконавчої служби України: Державної установи «Центр пробації», а також регіональних філій Центру пробації в областях; Державної установи «Генеральна дирекція Державної кримінально-виконавчої служби України»; Державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України», а також структурних підрозділів цієї установи в областях.

4. *Особовий склад територіальних (міжрегіональних) воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України*, який безпосередньо підпорядковуються відповідним міжрегіональним управлінням, що є відокремленими підрозділами без прав окремої юридичної особи.

5. *Персонал закладів освіти*, що належать до сфери управління Державної кримінально-виконавчої служби України – Академії Державної пенітенціарної служби (м. Чернігів), Білоцерківського центру підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (м. Біла Церква), Дніпровського центру підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (м. Кам'янське), Хмельницького центру підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (м. Хмельницький).

6. *Персонал закладів охорони здоров'я* – багатопрофільних та спеціалізованих лікарень, медичних частин, фельдшерських пунктів.

7. *Персонал державних підприємств* Державної кримінально-виконавчої служби України.

У свою чергу, перелічені органи, установи виконання покарань, воєнізовані формування, навчальні та медичні заклади, установи й підприємства мають своє власну структуру, часто – відповідні підрозділи, які також формуються з різних категорій (груп) персоналу.

У листопаді 2010 р. перелік професій Державної кримінально-виконавчої служби України вперше систематизовано та внесено до Класифікатора професій ДК 003:2010 [12], що дозволило пройти ліцензування відомчим закладам освіти професійної підготовки персоналу та розробити профілі професійних

компетентностей посад служби згідно з вимогами чинної на той час Стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 рр. [13; 14, с. 185].

Слід зазначити, що в якості окремої групи персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України в літературі виділяється також персонал Державної виконавчої служби України військових частин, гауптвахт та дисциплінарного батальйону [15, с. 122]. Така позиція виглядає спірною, оскільки перелічені інституції, хоча й виконують певні функції органів та установ виконання покарань, проте не належать до структури Державної кримінально-виконавчої служби України, визначеної ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

Висновки. Персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України є сукупність усіх осіб рядового і начальницького складу, спеціалістів, які не мають спеціальних звань, інших працівників, які працюють за трудовими договорами в органах та установах виконання покарань, воєнізованих формуваннях, закладах освіти, закладах охорони здоров'я, підприємствах установ виконання покарань, інших підприємства, установах та організаціях, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Залежно від правового статусу характеру та обсягу службових повноважень, обов'язків та виконуваних функцій, серед персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України виділяються: особи рядового і начальницького складу (особовий склад); спеціалісти, які не мають спеціальних звань; співробітники, які працюють за трудовими договорами.

Виходячи з внутрішньої структури Державної кримінально-виконавчої служби України, до її персоналу належить: персонал органів виконання покарань; персонал установ виконання покарань; персонал державних установ, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України; особовий склад територіальних (міжрегіональних) воєнізованих формувань; персонал закладів освіти; персонал закладів охорони здоров'я; персонал державних підприємств Державної кримінально-виконавчої служби України.

Формування та подальший розвиток кадрового потенціалу Державної кримінально-виконавчої служби України, здатного ефективно вирішувати завдання пенітенціарної політики держави в сучасних соціальних реаліях, є одним із центральних завдань у механізмі реформування сучасної пенітенціарної системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бараш Є.Ю. Персонал Державної кримінально-виконавчої служби : поняття та структура. *Право і безпека*. 2010. № 4(36). С. 75–80.
2. Про затвердження Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України : Наказ Міністерства юстиції України від 06.02.2017 р. № 292/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0177-17#Text> (дата звернення: 15.06.2022).
3. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93?find=1&text#Text> (дата звернення: 11.06.2022).
4. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 13.06.2022).
5. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 22.06.2022).
6. Колб О., Ремега В. Про деякі сутнісно-змістовні ознаки поняття «персонал органів та установ виконання покарань». *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1(9). С. 115–119.
7. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 р. № 2823/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#Text> (дата звернення: 17.06.2022).

8. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text> (дата звернення: 19.06.2022).

9. Класифікатор професій ДК 003 : 2010 : наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення: 20.06.2022).

10. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 21.06.2022).

11. Кримінально-виконавче право України : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Є.Ю. Бараша. Київ : Нац. акад. внутр. справ, ФОП Кандиба Т. П., 2018. Том I. 364 с.

12. Потьомкіна Ю.С. Теоретико-організаційні засади розмежування компетенцій державних службовців у процесі реалізації державно-службових відносин : дис. ... канд. наук з державного управління : 25.00.03. Київ, 2015. 230 с.

13. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки : Указ Президента України від 01.02.2012 р. № 45/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45/2012#Text> (дата звернення: 10.06.2022).

14. Шкута О.О. Формування сучасного кадрового забезпечення в Державній пенітенціарній службі України : теоретико-прикладні засади. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 183–187.

15. Яковець І., Новосад Ю. Про зміст поняття «персонал органів та установ виконання покарання» та його системоутворюючі ознаки. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1(9). С. 120–125.